

УДК 37(091)(477)-51

Головчук Світлана Юрївна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії та історії педагогіки

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

*peremagaj@ukr.net***ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ В
КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті розглядаються особливості виховання національної свідомості молоді в умовах євроінтеграції України; розкрито зміст поняття «патріотизм» як суспільно-моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до Вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам і виявляється в готовності служити Батьківщині.

Ключові слова: національна свідомість; патріотизм; ментальність.

Актуальність дослідження. Зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, глобальна інформатизація, швидка зміна техніки і технологій в усьому світі – все це потребує створення таких умов, за яких народ України став би нацією, що постійно навчається і здатна конкурувати з іншими країнами світу. Зміст освіти, особливо дошкільної, початкової і середньої, повинен відповідати стратегічним вимогам національного виховання, мати чітко виражений україноцентричний характер і ґрунтуватися на ідеях людиноцентризму як цивілізаційному виборі нації. Ідеалом національно-патріотичного виховання виступає всебічно розвинений, національно свідомий, високоосвічений, компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Актуальність даної тематики зумовлена необхідністю реалізації сучасної державної політики у сфері становлення української державності, побудови громадянського суспільства, інтеграцію України у світове та європейське співтовариство, яке передбачає орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначає основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації навчально-виховного процесу.

За роки незалежності в Україні було написано багато науково-теоретичних та практичних студій, присвячених оновленню підходів до розуміння і

здійснення патріотичного виховання. Серед праць – книга П. Кононенка «Свою Україну любіть...» (1996), статті: М. Стельмаховича «Ми мусимо навчитися чути себе українцями» (1996), С. Урбатіс «Пробудити любов до рідної землі: особливості національного виховання школярів» (1996), К.Кулик «Бути патріотом не на слові, а на ділі: національна спрямованість навчання» (1996), В. Редіної «Патріотів треба виховувати» (1999), Н. Міщенко «Який же проросте патріотизм» (1999), Ю. Палеха «Патріотичне виховання» (1999), В. Руденка, Ю. Руденка «Ідеологія патріотизму і державотворення як основа духовності учнів» (1999), М. Чепіль «Усвідомлення власної території як підгрунття патріотизму» (2001), П. Щербаня «Як виховати патріота зі сформованою національною свідомістю» (2001), А. Сушик «Виховання українського патріотизму: міф чи реальність» (2002), В. Петрової «Виховуємо патріотів» (2002), Д. Пащенко «Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина» (2002), В. Гонського «Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави» (2001), В. Обрамбальського «Як виховати громадянина-патріота» (2003), Т. Зякун «Особливості формування національної свідомості молоді на сучасному етапі державотворення» (2006), М. Чепіль «Патріотизм як феномен виховання» (2007), Н. Власової «Всеукраїнська патріотична ідеологія: сутність, характер, мова» (2008), С. Додуріч «Патріотичні цінності особистості: історико-педагогічний аспект» (2008), Г. Назаренко «Інноваційні підходи до створення патріотично спрямованого виховного середовища» (2008), К. Чорної «Національна ідея як фактор становлення патріотизму у дітей та молоді» (2008), В. Булавка «Патріотами не народжуються – патріотів виховують» (2008), Л. Даниленко «Патріотичне виховання учнів: крок у майбутнє» (2009), В. Андрушенка «Характер особистості: гармонія національних і загальнолюдських цінностей, шляхи формування» (2009), В. Луховицького «Два рода патриотизма: [о патриотическом воспитании]» (2009), В. Матящук «Сучасне патріотичне виховання: стан, проблеми та перспективи розвитку» (2009), О. Сухомлинської «Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення» (2010), О. Колодій «Понятійна структура категорії «патріотизм» (2010). Тут акцентується увага на

сутність, особливості і функції української національної ідеології, історії та рідної мови, формування духовності особистості як основ патріотичного виховання.

Метою статті є дослідження національної свідомості молоді в умовах євроінтеграції України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток патріотизму як поняття і явища у ХХ ст. пов'язаний із формуванням історичних форм спільноти людей і поступово набував якісно нових характерних рис: по-перше, відбувається значне поступове збагачення і ускладнення змісту поняття „патріотизм”, бо крім географічного, соціального і національно-культурного середовища як складників в ньому знаходять своє відображення і новий компонент – політичне середовище, по-друге, патріотична свідомість поступово „піднімається” з почуттєво-емоційного, психологічного рівня на раціонально-ідеологічний, по-третє, патріотизм все більше диференціюється на різноманітні елементи, взаємозв'язок яких оформлюється в складну систему [2, 9]. Крім психологічних та ідеологічних елементів, поняття патріотизму акумулює у собі філософські, правові, політичні, моральні та естетичні елементи.

До початку Української народно-демократичної революції (березня 1917 р.) у вітчизняній педагогічній думці фактично не розрізняли поняття «національне виховання» і «патріотичне виховання». Вони обидва вживалися як синоніми і більшою мірою відображали суспільно-політичну спрямованість педагогічних ідей щодо розбудови майбутньої самостійної української школи, а ніж їх суто виховний, прикладний зміст.

Розробляючи теоретичні основи сучасної української педагогіки професор О. Вишневський визначає, що патріотичне почуття українців є емоційним аспектом національно-державницького світогляду і включає «почуття належності до самостійної держави, повагу до історії свого народу, до своєї культури, мови, любов до рідної природи» [1, 269]. Учений виділяє три різновиди патріотизму:

– етнічний, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної культури, до власної історії;

- територіальний, що ґрунтується на любові до того місця на землі, місцевості, ландшафту, клімату, де людина народилася;
- державницький, що ґрунтується на побудові власної держави, її самовизначенні і пов'язується із поняттям громадянськості.

На його переконання, патріотичне виховання має будуватися на засадах національних вартостей, до яких учений відносить: українську ідею, що втілює в собі прагнення до державності та соборності, готовність до самопожертви у випадку потреби захисту Батьківщини, почуття національної самопошани і гідності, історичну пам'ять, пошану до державних та національних символів та до гімну України, любов до рідної культури, мови, національних свят та традицій, пошану до Конституції України і до обраних демократично владних чинників [1, 241].

У тлумаченні О. Вишневського, національні вартості мають ідеальну природу, вони є певною ієрархічною системою ідеалів, фундаментальних понять і цілей, прагненням досягти, які живе суспільство і в здійсненні яких вбачає сенс свого існування. Вони можуть трактуватися як у контексті життя всього суспільства, так і окремої особистості [1, 218]. Однак природа цінностей передбачає і їх практичне матеріальне втілення, що служить для передачі їх від людини до людини, від покоління до покоління. О. Вишневський визначає три головні форми такого опредмечування:

- *кодекси цінностей* або систематизований перелік їх у формі певних вербальних правил;
- *форми якостей людської душі*, міжнаціональні і соціальні стосунки окремих людей, їхніх груп і народів;
- *форми культури*, що включають філософію, релігію, літературу, мову, мистецтво, традиції, втілені у звичаях та обрядах, державну і народну символіку, моральні та правові джерела і чинники [1, 219]. Педагог поділяє цінності на абсолютні, вічні (моральність), національні (патріотизм), громадянські (демократизм), сімейні (родинність), особистого життя (розвиток), валео-екологічні (природосвідомість) [1, 222].

Переконані, що виховання патріотизму має враховувати ментальну ідентичність народу і відштовхуватися від неї. Термін «ментальність» вживають на «означення певного типу сприйняття соціальної реальності» [3]. Українознавець П. Кононенко стверджує, що «Ментальний» – це те, «що в думках, внутрішній, духовний. Поняття «ментальність» знаходить своє відображення в культурології, історії, етнопсихології, політології. Під ментальністю розуміють стійкі структури глибинного рівня колективної та індивідуальної свідомості й підсвідомості, що визначають устремління, нахили, орієнтири людей, у яких виявляються національний характер, загально визнані цінності, суспільна психологія» [3, 198]. На його думку, ментальність означає дещо спільне, що лежить в основі свідомого і підсвідомого, логічного та емоційного, тобто «вона є глибинним джерелом мислення, ідеології та віри, почуттів та емоцій» [там само, 198].

Ми визнаємо, що патріотичне виховання неможливе без інтернаціонального, тобто любові і поваги до інших народів, особливо до наших сусідів. Значення інтернаціонального виховання полягає у тому, щоб люди різних національностей краще розуміли один одного і взаємно збагачувалися духовно, вивчали національні особливості, культуру і звичаї народів, які живуть поруч, адже використання іншої історико-культурної спадщини є одним із засобів інтернаціонального виховання, яке водночас дає можливість виразніше усвідомлювати сенс патріотичного виховання молоді, формувати національну свідомість, а поняття «національної свідомості приховує в собі історичну пам'ять народу про його минуле, сучасне, певні уявлення, мрії та сподівання щодо майбутнього» [4, 46].

Висновки. Аналіз науково-теоретичних і практико-орієнтованих студій, присвячених оновленню підходів до розуміння і здійснення патріотичного виховання, дає підставу стверджувати, що патріотичне виховання розглядається як складова національного виховання і трактується як суспільно-моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює народну гордість і любов до Батьківщини, громадську відповідальність за її долю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О. Вишневецький. – Вид. 3-тє, доопрац. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 566 с.
2. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання / В. Гонський // Рідна шк. – 2001. – № 2. – С. 9–14.
3. Кононенко П. П. «Свою Україну любіть...» / П. П. Кононенко. – К. : Твімінтер, 1996. – 224 с.
4. Кривонос Ю. Формування свідомих патріотів Вітчизни / Ю. Кривонос // Джерело пед. майстерності . – 2005. – № 1, ч. 2. – С. 45–49.

Рецензент

Паламарчук Л.Б. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 01.11.14

ВОСПИТАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО СОЗНАНИЯ МОЛОДЕЖИ В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИН ТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ

Головчук Светлана Юрьевна

кандидат педагогических наук,

доцент кафедры теории и истории педагогики

Киевский университет имени Бориса Гринченко, г.Киев

peremagaj@ukr.net

Аннотация. В статье рассматриваются особенности воспитания национального сознания молодежи в условиях евроинтеграции Украины; раскрыто содержание понятия «патриотизм» как общественно-моральный принцип деятельного отношения к своему народу, что отражает национальную гордость и любовь к Родине, гражданской ответственности за ее судьбу, а также эмоциональное подчинения личностью своей жизни общим национальным интересам и проявляется в готовности служить Родине.

Ключевые слова: национальное сознание; патриотизм; ментальность.

EDUCATION NATIONAL CONSCIOUSNESS OF YOUTH IN THE EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Svitlana Y Holovchuk

PhD in pedagogics, department of Theory and History of Pedagogy

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

peremagaj@ukr.net

Abstract. The peculiarities of the national consciousness of youth education in conditions of Ukraine's European integration; disclosed the meaning of «patriotism» as a social and moral principles of activity relationship to his people, reflecting national pride and love for the country, the civil liability for its destiny, as well as emotional subordinate personalities of their lives overall national interests and is manifested in the willingness to serve the motherland.

Keywords: national consciousness; patriotism; mentality.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Vyshnevs'kyi O. The theoretical foundation of modern Ukrainian Education: teach. guidances./ O. Vyshnevs'kyi. – Vyd. 3-tye, dooprats. I dopovn. – K.: Znannya, 2008. – 566 p. (in Ukrainian)
2. Hons'kyi V. Patriotism as the foundation of modern education and the ideology of the State: Studies Education / V. Hons'kyi // Ridna shk. – 2001. – № 2. – P. 9–14. (in Ukrainian)
3. Kononenko P. P. «Love your Ukraine...»/ P. P. Kononenko. – K.: Tviminter, 1996. – 224 p. (in Ukrainian)
4. Kryvonos Yu. Formation conscious patriots of the Motherland / Yu Kryvonos // Dzherelo ped. maysternosti . – 2005. – №1, ch. 2. – P. 45–49. (in Ukrainian)